MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA AXLOQIY-ESTETIK TARBIYANI SHAKLLANTIRISH DOLZARB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA

Abdunabiyeva Nigora Shavkat qizi
Guliston davlat Pedagogika Instituti Ta'lim va Tarbiya nazariyasi va metodikasi (maktabgacha ta'lim)yo'nalishi magistranti.
E-mail abdunabiyevanigora80@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.23120914

Annotatsiya. Mazkur tezisda maktabgacha yoshdagi bolalarda axloqiy-estetik tarbiyani shakllantirishning pedagogik ahamiyati, mazmuni va dolzarbligi yoritilgan. Maktabgacha yosh davrida bolalarda ezgulik, mehribonlik, halollik, hurmat, mas'uliyat kabi axloqiy sifatlar hamda go'zallikni his qilish, estetik did, san'at va tabiatga ijobiy munosabatni shakllantirish masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, axloqiy-estetik tarbiyani rivojlantirishda ta'lim-tarbiya jarayonining imkoniyatlari va samarali pedagogik metodlar ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, axloqiy tarbiya, estetik tarbiya, axloqiy-estetik tarbiya, pedagogik muammo, estetik did, ma'naviy tarbiya, tarbiyalanuvchi.

Kirish:Bugungi kunda barkamol shaxsni tarbiyalash maktabgacha ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Shaxsning ma'naviy-axloqiy qiyofasi va estetik dunyoqarashi aynan maktabgacha yosh davridan boshlab shakllana boshlaydi. Shu sababli ushbu davrda bolalarga beriladigan ta'lim-tarbiyaning mazmuni nafaqat bilim va ko'nikmalarni, balki ularning axloqiy va estetik sifatlarini rivojlantirishga ham yo'naltirilishi lozim. Axloqiy-estetik tarbiya bolaning o'z xatti-harakatlarini anglash, atrofdagilarga hurmat bilan munosabatda bo'lish, yaxshilik va yomonlikni farqlash, go'zallikni ko'ra va his qila olish, tabiat hamda san'atga ijobiy munosabat bildirish kabi sifatlarini rivojlantirishni nazarda tutadi.

Tadqiqot metodlari. Tadqiqot jarayonida mavzuning mazmunini ochib berish va maktabgacha yoshdagi bolalarda axloqiy-estetik tarbiyaning shakllanish jarayonini o'rganish uchun pedagogik kuzatish, suhbat, pedagogik tajriba-sinov, pedagogik tahlil, taqqoslash va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi.

Integratsiyalashgan yondashuvlar – axloqiy tarbiya va estetik tarbiyani birlashtirgan holda, bolaning hissiy, aqliy va ijtimoiy fazilatlarini bir vaqtning o'zida rivojlantirish.

Muammoli vaziyatlarni muhokama qilish metodlari – bolalarga turli ijtimoiy yoki axloqiy vaziyatlarni taqdim etib, ularning yechim topishini rag'batlantirish orqali axloqiy tafakkurini rivojlantirish.

Faoliyatga yo'naltirilgan metodlar – bola o'yin, eksperiment va ijodiy faoliyat orqali axloqiy qoidalarni amaliy tarzda o'rganadi.

Pedagogik kuzatish orqali bolalarning tengdoshlari va kattalar bilan munosabati, xulq-atvori, estetik faoliyatga qiziqishi hamda turli vaziyatlarda axloqiy qarorlar qabul qilishi o'rganildi.

Suhbat metodi yordamida bolalarning yaxshilik, yomonlik, do'stlik, mehribonlik, hurmat, go'zallik va odob haqidagi tushunchalari aniqlandi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Pedagogik tajriba-sinov jarayonida axloqiy-estetik tarbiyaga yo‘naltirilgan suhbatlar, didaktik va rolli o‘yinlar, ijodiy topshiriqlar, badiiy asarlar bilan ishlash hamda tabiatni kuzatish mashg‘ulotlari tashkil etildi.

Tadqiqot natijalari. Tadqiqot jarayonida axloqiy-estetik mazmundagi pedagogik faoliyatni muntazam tashkil etish bolalarning ijobiy xulq-atvorini rivojlantirishga xizmat qilishi kuzatildi. Mashg‘ulotlar va tarbiyaviy faoliyat davomida bolalarning o‘zaro muloqotida hamkorlik, yordam berish, hurmat ko‘rsatish va ijobiy munosabat bildirish holatlari faollashdi. Shuningdek, bolalarda badiiy asarlar va ijodiy faoliyatga qiziqishning ortishi, rang va shakllarni farqlash, tabiatdagi go‘zallikni anglash hamda o‘z fikrini ifodalash ko‘nikmalarining rivojlanishi kuzatildi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, axloqiy va estetik tarbiyani alohida-alohida emas, balki o‘zaro uyg‘un holda tashkil etish bolaning yaxlit shaxs sifatida rivojlanishiga imkon yaratadi.

Asosiy qism. Axloqiy-estetik tarbiya o‘zaro bog‘liq ikki yo‘nalishning birligi sifatida namoyon bo‘ladi. Axloqiy tarbiya bolaning jamiyatdagi xulq-atvor me’yorlarini egallashiga xizmat qilsa, estetik tarbiya uning go‘zallikni idrok etishi, baholashi va yaratishga intilishini rivojlantiradi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda axloqiy sifatlarni shakllantirishda kundalik faoliyat katta ahamiyatga ega. Bolalarning bir-biriga yordam berishi, o‘yinchoqlarni bo‘lishishi, kattalarga salom berishi, tabiatga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo‘lishi kabi oddiy harakatlar orqali axloqiy me’yorlar shakllanadi. Estetik tarbiya esa badiiy faoliyat, musiqa, tasviriy san’at, tabiatni kuzatish, badiiy adabiyot va ijodiy o‘yinlar orqali amalga oshirilishi mumkin. Masalan, rasm chizish jarayonida bola ranglarni farqlaydi, kompozitsiya yaratadi va o‘z tasavvurini ifodalaydi. Musiqa tinglash va qo‘shiq kuylash esa unda ohang va ritmni his qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

Axloqiy-estetik tarbiyani shakllantirishda ertak, hikoya, she’r va xalq og‘zaki ijodi namunalaridan foydalanish ham samarali hisoblanadi. Badiiy obrazlar orqali bolalar yaxshilik va yomonlikni farqlash, qahramonlarning xatti-harakatlariga baho berish va tegishli xulosa chiqarishni o‘rganadilar.Shuningdek, muammoli vaziyatlar yaratish ham samarali metodlardan biridir. Masalan, “Do‘sting yiqilib tushsa, nima qilasan?”, “Gulni uzib olish kerakmi yoki uni asrash kerakmi?” kabi savollar bolalarni mustaqil fikrlashga va o‘z harakatlariga axloqiy-estetik nuqtayi nazardan baho berishga undaydi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshdagi bolalarda axloqiy-estetik tarbiyani shakllantirish zamonaviy maktabgacha ta’limning muhim pedagogik muammolaridan biridir. Mazkur jarayonni samarali tashkil etish orqali bolalarda ijobiy xulq-atvor, insonparvarlik, mehribonlik, hurmat, mas’uliyat, estetik did va go‘zallikni his qilish kabi sifatlarni rivojlantirish mumkin. Buning uchun ta’lim-tarbiya jarayonida badiiy adabiyot, xalq og‘zaki ijodi, musiqa, tasviriy faoliyat, tabiatni kuzatish, didaktik va rolli o‘yinlar, suhbat hamda muammoli vaziyatlardan tizimli foydalanish maqsadga muvofiqdir. Shunday qilib, maktabgacha ta’lim tashkilotida axloqiy-estetik tarbiyani maqsadli va uzviy tashkil etish kelgusida ma’naviy yetuk, go‘zallikni qadrlaydigan va jamiyatda ijobiy munosabatlarga ega bo‘lgan shaxsni tarbiyalash uchun muhim pedagogik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni.
3. O‘zbekiston Respublikasining maktabgacha ta’lim va tarbiya sohasiga oid me’yoriy-huquqiy hujjatlari.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

4. O‘zbek xalq og‘zaki ijodi namunalari. – Toshkent.
5. Maktabgacha pedagogika bo‘yicha darslik va o‘quv qo‘llanmalar.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.